

A PORCELÁNTÓL
AZ ÉPÜLETKERÁMIÁIG

INTERJÚ DOBÁNY SÁNDORRAL

Dénes Eszter

A pécsi születésű keramikumművész pályafutása semmilyen szempontból nem tekinthető tipikusnak: tudását a hivatalos művészeti oktatáson kívül alapozta meg. Eredetileg porcelánfestőnek készült, gipszintakészítést tanult a Zsolnay gyár századfordulós hagyományokat továbbörökítő mestereitől. A hazai kortárs művészek jellegzetes formavilágának teáskannává transzformálása hozta meg számára az első sikert. Dévényi Sándorral kialakított szakmai együttműködése során készített épületkerámiai Pécs városát gazdagítják. Fontos számára a mester–tanítvány-együttműködés. A kétezres évek végén a glasgow-i iparművészeti iskola (School of Art) kerámia tanszékének vendégtanára volt.

> **A mai épületeken nincs nyoma kézművességnek, a megjelenő korlátok és egyebek általában Tüzép-telepi tucatárak. Az építészek többsége és a kivitelezők részéről nincs erre igény, ugyanakkor a visszajelzésekből tudható, hogy a városlakóknak annál inkább hiányzik.**

Valóban így van. Tapasztalataim azt mutatják, ma nagyon nehéz meggyőzni a beruházót arról, hogy díszítse az épületet. Ez csak akkor lehetséges, ha minden rafinériát bevet az építész, és bizonyítottan lefarag valamit a bekerülési költségből ennek javára, miközben a gépészet óriási összegeket emészt fel.

> **A ma általános hazai „minimál” pedig el is zárkózik ettől. „Bauhaus”, letisztult építészet, hallhatjuk gyakran, noha ennél a sémánál a modern építészet mindig is gazdagabb és változatosabb volt. Példa erre a skandináv vagy latin országok által helyi karakterűvé alakított modern architektúra. Mindig elfelejtjük itthon, hogy hiába a minimál stílus, nem lesz elegáns és nyugalmat sugárzó az épület, ha anyaghasználatában nem képvisel egy magas igény szintet, részletképzéseiben pedig egyediséget.**

Én úgy látom, hogy ezeket az „új bauhausos” épületeket, melyeknek formavilága egyébként közel áll hozzám, ugyanúgy lehetne díszíteni kerámiával vagy más anyaggal. Ezt a külső esetében – hiszen az épületek belsejét nem ismerem annyira – ma ennél egyszerűbben akarják megoldani. Pécsen például egyedül a színekkel,

melyek ma kizárólag a szürkék, vörösek, fehérek... Ezt egy idő után bizony megunja az ember. Pedig néhány eozin elem – ilyet készítettem legutóbb – is emelné a házak megjelenését. Teljesen mindegy az épület stílusa, én egy alkalmazott művész vagyok: ahhoz alkalmazkodom, amire felkérnek. Éppen ezért szeretek építészekkel dolgozni, mert nincs két egyforma épület, tudok stílusokban gondolkodni.

> **A kerámia nemcsak díszíti, hanem adott esetben karban is tartja a homlokzatot. Pedig éppen fordítva gondolnánk: hogy ez megy tönkre a leghamarabb az időjárás viszontagságaitól.**

A kerámia talán az egyetlen olyan anyag, amihez – ha jól van felhelyezve – több mint száz éven keresztül hozzá sem kell nyúlni.

Most kezdik felújítani a Zsolnay kerámiák azon részét, amelyeket annak idején feltehetően rosszul raktak fel, például tömörre nyomták be a ragasztót, ezért szép lassan elválnak a hátszerkezettől. Így jártunk a Lajta Béla által tervezett Schmied család síremlékénél is. A restaurálás során engem bíztak meg a Zsolnay elemek pótlásával. A habarcs és a téglák közé beszívargott a nedvesség, több méter mélyen behatoltak mögé a növények, és egyszerűen szétlőtték a kerámiát.

> **Nem a külső hatásoktól megy tönkre maga a kerámia, hanem az épület és a kerámia kapcsolatában kell a hibát keresni. Ezt ma már lehet tökéletesíteni?**

Amikor Glasgow-ban tanítottam, egy ipari formatervező mérnök kollégámmal

▼ Kecskemét, Kisfaludi utca. Építész: Öveges Lászlós

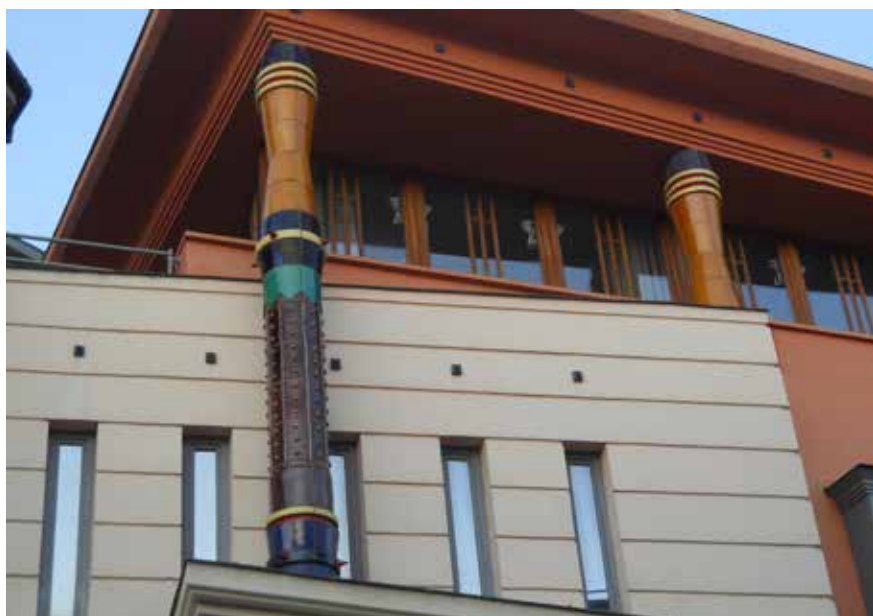
együtt arra gondoltunk, hogy a kerámia, az ipari formatervező és az építész szakok együttműködésével fontos lenne olyan új technikai módot találni a kerámia fölépítésére és ragasztására, ami szélesebb körű alkalmazást biztosít a modern anyagok esetében – üveg, beton, hungarocell – is. Ez új gondolatokra ösztönözné az építészeket és a keramikusokat egyaránt. Sajnos ez több okból nem tudott létrejönni, pedig a mai napig fontosnak találnám.

> Ha az építészek látnák, hogy az új technológia mellett is van lehetőség kerámia alkalmazására, akkor élnének is ezzel a lehetőséggel? Ma csak a technikai tudás hiányosságai és egyéb félelmek a gátjai ennek?

Még Glasgow-ban a kezembe került egy könyv a mai spanyol kerámia építészetéről. Megdöbbentett, milyen változatos, méreteiben és formáiban egyaránt. Letisztult formavilágú épületeken is megjelenik ez a fajta díszítés, nagy felületeket képesek létrehozni vele. Bravúros technikai újítások jelentek meg, akár egy I-tartóra is képesek porcelánt felépíteni. Magyarországon a századforduló építésze zseniálisan alkalmazta a kerámiát, maximálisan kihasználva a kor adta lehetőségeket. Száz év elteltével e tradícióra építve ez még nem tudott megújulni, és új gondolkodásmóddal frissülni.

> Nem lehet, hogy mindez az energiahatékonyság számlájára írható? Mert ma állami pályázatokkal is segítve, minden épület becsomagolunk... A táblás hőszigetelés pedig jó, ha intakt marad, ezért megrekedtünk a hungarocelldíszek gagyi világában.

Ennek is meglehetne a maga technológiája. A pécsi István utcai ház esetében, melyet Karlovetz Zoltán tervezett, kitaláltam egy módszert, hogyan lehet hőszigetelt felületre feltenni a kerámiát. Minden megoldható lenne, én inkább azt gondolom, elsősorban a költséghatékonyságra való törekvés a gátja ennek. A hőszigetelésnek pedig nem ez az egyetlen módja. Belgiumban már tizenöt évvel ezelőtt réteges falszerkezeteket alkalmaztak, a külső téglafelületre felkerülhettek a díszítések.

▲ Megye utca, Pécs. Építész: Dévényi Sándor

◊ Egykor a lakó- és a közösségi épületeket egyaránt gazdagon díszítették, gondoljunk csak egy villára, vagy egy díszesebb baranyai sváb parasztház homlokzatára. A középületnél ez pedig egyenesen elvárás volt, hiszen annak rangját, a közösségben elfoglalt helyét a homlokzatképzésnek és a belsőépítészeti részletmegoldásoknak is tükrözniük kellett. Manapság a „letisztultság” jegyében könnyen meglehet, hogy egy kistelepülési városháza egyszerűbb, mint – kis túlzással – nagypapánk parasztházainak melléképületei.

A felvetés teljesen jogos, egyben elkésztető. Én a szemléletváltozást hiányolom elsősorban. A századfordulón az építészet még végig tudta vinni a tervezést egészen a belsőig, ahol a külsővel egyenes tereket hozott létre a kortárs művészekkel együttműködve. Erre jó példa Josef Hoffmann, aki végigvitte a külső-belső tervezést, majd Gustav Klimt megfestette a háziasszony portróját, ami a fő helyre került a lakótérben. Volt egy olyan réteg, amely megtehetette, hogy szép dolgokat hozzon létre kortárs alkotók segítségével, és igénye is volt erre. Én ma ezt a közös munkát hiányolom.

◊ Hogyan alakult a Dévényi Sándorral való együttműködés? Hogyan zajlott a tervezés folyamata? Ez volt az első kapcsolata épületkerámiával?

Dévényi Sándor volt az egyetlen olyan ember, aki mellett gátlások nélkül tudtam alkotni. Eleinte az általa tervezett műemlék-rekonstrukciókhoz készítettem gipszstukkókat. Az első épületkerámiát Görögországba készítettem, amiről készült egy kis könyv is. Ezt megmutattam neki, végignézte, kihúzta a fiókját, és adott egy tervet azzal, hogy „erre talál ki valamit”. Ez volt az első, méghozzá éppen a Teréz utcában. Három tervet is készítettem, ő pedig éppen azt választotta, ami nekem is a legkedvesebb volt. Szabad kezet adott, és ez később sem változott, kialakult köztünk egy összhang. Megismertem a gondolkodásmódját, az organikus szemléletet, inspiráltak az épületei, a színekhez való viszonya. Közös munkáink során rengeteg kísérleti lehetőség adódott, mindegyik épület más és más díszítést kapott: hol fújtuk, hol festettük... Ahogy az irodából kinőttek a tanítványai, sorra kerestek meg. De távolabbról is kaptam megbízást. A szegedi Palánkai Tibor is a pécsi épületek miatt vette fel velem a kapcsolatot. Dolgoztam Kecskemétre is. A nyolcvanas-kilencvenes években volt egy felfutása ennek, melynek során sok keramikus kezdett el épületkerámiákat készíteni. Majd szép lassan elhalt ez a folyamat, főként pénzügyi okok miatt.

◊ A porcelánnal ekkor nem is foglalkozott?

A szakmai életem jelentős részét az építészekkel való közös munka alapozta meg. A porcelán, amit szintén nagyon szeretek, emellett szinte hobbivá vált, hiszen az építészet tartott el engem. Ahogy említettem, további lehetőségekhez jutottam pécsi munkáim által. A kerámia erős jelenléte a városban több keramikusnak adott teret a kibontakozásra, eredménye a mai napig izgalmas szakmai és turisztikai szempontból egyaránt. Sajnos ez a folyamat leállt.

◊ Pályafutására mindig jellemző volt a kísérletezés, és a kortárs alkotókkal való élő kapcsolatot?

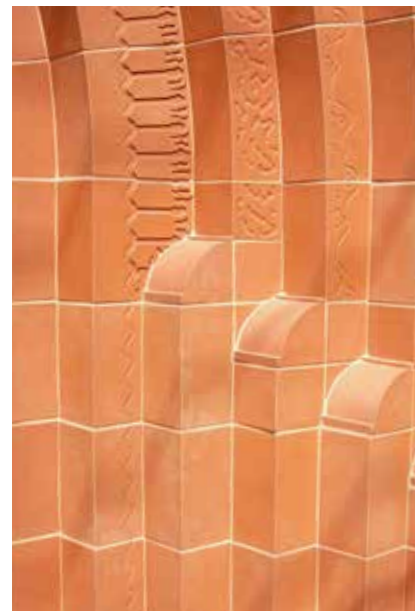
A mi szakmánknak egyik nagy előnye, hogy nagy a mozgástér. Ráadásul bárhová is megyünk a világban, visszük magunkkal szakmai tudásunkat. Ezen az úton mindig van olyan barát vagy kolléga, aki kicsit meglekötödi az embert egy irányba, ahonnan a saját útját tudja járni. Ezt a nyitottságot a mai napig fontosnak találom, igyekszem más alkotókat is bevonni a munkámba. Talán azért is, mert korábban festettem, szobrokat is csináltam, a művészeti ágak közötti átjárás mindig fontos volt számomra. Ma azonban nem szeretik, ha más területre téved az ember.

▲ Kecskemét, Kisfaludi utca.
Építész: Öveges László

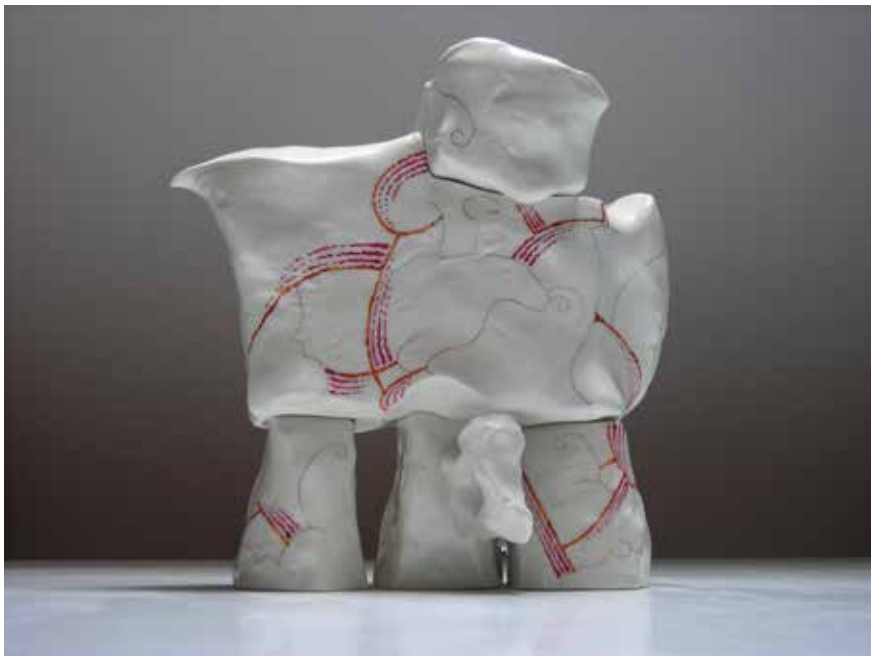

▲ Társasház, Pécs.
Építész: Dévényi Sándor

▲ Majer-ház, Baja.
Építész: Dévényi Sándor

▼ Baja teáskanna, porcelán, kézi festés, 1996 [forma], 2012 [festés]

► **Ön úgy indult a pályáján, hogy elsősorban egy mesterséghez kötődött. Nem a szabályos művészeti képzést kezdte el, és talán ezért is nagyobb az alkotói szabadsága. Ma a művészeti iskolák szigorúak e téren.**

Valóban, ez nagyon fontos az esetemben. Én minden egyes művészeti ágat szakmai alapra építenék. Először meg kell tanulni a szakmát, és utána lehet művészkedni.

Ma már egy művészeti gimnáziumban a tanulmányok kezdetén művészeknek érzik magukat a hallgatók. Ez nem helyes. Én a Zsolnay gyárban tanultam meg a szakma alapját, a kerámiának a legfontosabb részét, a gipsz minta készítését. Innentől kezdve csak rajtam múlott, mit tudok ebből kihozni. Ebből kiindulva a mai egyetemi művészképzés helyett én

elsősorban műhelyeket hoznék létre. Az építészeknél ez még létezik, valaki be tud csöppenni egy irodába, és egy mester mellett megtanulja a szakma alapjait, megismerheti a mester által képviselt egyéni gondolkodásmódot. Fontos lenne, hogy a kerámián belül is legyenek ilyen, állami megbízásokat is befogadó műhelyek, ahol a diák a tervezéstől a felrakásig részt vehet a munkában.

► **Voltak ilyen kezdeményezések?**

Korábban is voltak, ma is vannak tanítványaim. Bevontam őket a munkába, amíg lehetett, elvittem őket a Zsolnay gyárba beformázni, amikor olyan munka volt, hogy az én műhelyem már kicsinek bizonyult. Részt vettek még a kerámia felhelyezésében is, például a Megye utcai Dévényi-ház esetében. Ez a tanítványnak és a mesternek is tanulságos, előbbinek meghatározhatja az életét. Nekem fontos a beszélgetés, megismerni, ki, hogyan gondolkodik egy adott dologról.

A kerámián belül, ha valaki még tanulni szeretne, az önálló műhelyekben sajnos igen kevés lehetőség adódik, de vannak úgynevezett stúdiók. Ott kollégákkal lehet tapasztalatot cserélni, akár külföldiekkel. Ez azoknak való, akik már jó szakmai alappal, önálló gondolkodásmóddal rendelkeznek, de izgalmas lehet egy új mázhasználati eljárás, vagy egy ecsetkezelés megismerése.

► **Említette, hogy külföldön tanított több éven keresztül. Ma is tanít?**

Van egy pont, amikor az ember már nem tanul, hanem összegez. Inkább kifelé ad, mint befelé gyűjt, ezért lenne jó az én koromban már tanítani. Fiatalon ezt nem lehet jól csinálni. Sajnos ma nem tanítok, ez itthon egy zárt világ, ahová már csak doktori címmel lehet bekerülni. Saját tanítványaim azonban mindig vannak. Én a hagyományos mester-tanítvány-viszonynak vagyok a híve. Glasgow-ban megismerhettem azt is, hogyan lehet tiszteletben tartani a diák önálló tevékenységét, engedni, hogy tévedjen, majd elbeszélgetni a tanulságokról, és újra kezdeni..., anélkül, hogy ráerőszakolnám a saját gondolkodás-

▲ Henger I.-II., porcelán, kézi festés, 1985 [forma], 1988 [festés]

módot, elképzelésemet. Izgalmas dolog a tanítás, de az előbbieket miatt nem biztos, hogy beleillenek a hazai képbe.

► **Egészen különböző léptékekben alkotott. A nagy méretű épületkerámia és az egyedi teáskanna között könnyű váltani?**

Amikor még nem kerámiákkal, hanem szobrokkal foglalkoztam, akkor 4-5 méteres faszerkezetekben gondolkodtam. Be is festettem őket, kivéve ezzel a kollégák nemtetszését. Amikor a 80-as években megláttam a Múcsarnok kiállításán, hogy egy tenyérben elférő tárgy is lehet jó és izgalmas, és a porcelán esetében is lehet szobrászként gondolkodni, sőt, még festeni is lehet, onnantól kezdve már nem érdekelt a nagy méret. Ha egy épületkerámiára kaptam megbízást, akkor azon hetekig dolgoztam, majd közel fél éven át folyt a kivitelezés. Ezt követően bizony nehéz volt visszatérni a porcelánhoz, mert az más gondolkodást igényel, ugyanakkor minden egyes váltás új inspirációkat ad. Az sem mellékes, hogy így nem zártam be magam egy világba, nem szűkültem be.

► **Most min dolgozik?**

Éppen két porcelántányért festek Dévényi Sándor hetvenedik születésnapjára... A tányért magát még én terveztem a Zsolnay gyárnak. Ezenkívül egyedi, belső térbe való csempéket kezdtem el tervezni, melyek egy modulrendszer alapján különböző formákban és színekben variálhatók, egyediségüket pedig a porcelánfestés adja. Olyan réteget szeretnék megcélózni vele, amelynek a szimpla bolti kínálaton túl fontos, hogy valami egyedi legyen, és az adott helyre tervezzék. Mindemellett építészeknek is készítek épületkerámiát.

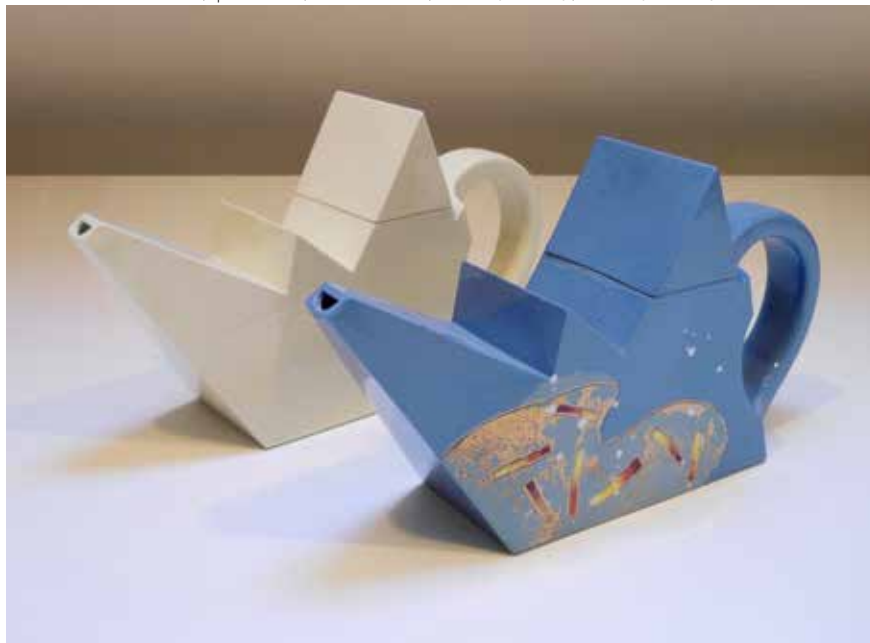
▲ Kapszula készlet, porcelán, kézi festés, 1986 [forma], 1987 [festés]

▲ Egyszemélyes teáskészlet, porcelán, kézi festés, 2004 [forma], 2005 [festés]

▲ Vasaló teáskanna, porcelán, kézi festés, 1994 [forma], 1999 [festés]

▲ Bak teáskanna, színezett porcelán, 1985

FROM PORCELAIN TO BUILDING CERAMICS
— INTERVIEW WITH SÁNDOR DOBÁNY

Born in Pécs, the career of the ceramic artist is extraordinary in every respect. To start with, he gained his knowledge outside of the official art education. Originally intending to become a porcelain painter, he studied plaster modeling under the masters of the Zsolnay factory, who helped him get familiar with the traditions of the turn of the century. His first major success came in the shape of a teapot, designed in the characteristic fashion of Hungarian contemporary artists. Created in the context of his professional cooperation with Sándor Dévényi, his building ceramics provide beautiful ornamentation to the city of Pécs. Today's buildings have no trace of craftsmanship, although minimalist architecture has potential in that direction, he says.